

RI CARTA RI XTZ'IBAX CHQUE RI WINAK HEBREOS

Ri Dios uj u tzijobem petinak lok rumal ri u C'ojol

1 ¹Ri Dios q'uia mul xeutzijobej ri ka mam ojer, q'uia xuban che qui tzijobexic cumal ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab. ²Cämïc c'ut pa we q'uisbal tak k'ij ri' ri uj c'olic, uj u tzijobem uj rumal ri u C'ojol. Rumal c'u ri Are' ri Dios xuban we uwächulew, ri caj, ri k'ij, ri ic', ri ch'imil, pu k'ab c'u ri u C'ojol xujach wi ronojel wa'. ³Che ri Cristo cäkil wi ri nimalaj u k'ij ri Dios. Ri Are' c'ut kas je' u banic jas ri Dios. Are u c'animak ronojel ri c'olic ruc' ru Tzij ri c'o u chuk'ab. Aretak u ch'ajom chic ri kanima' che ronojel ri ka mac rumal ru quiq'uel, xt'uuyi c'u pa ru wiquiäk'ab ri Dios chila' chicaj.

Ri u C'ojol ri Dios nim na u k'ij chquiwäch ri ángeles

⁴Ri u C'ojol ri Dios xnimar na u k'ij chquiwäch ri ángeles rumal chi c'o ri xrechbej ri nim na u banic chquiwäch ri e are'. Are la' chi cäbix “u C'ojol ri Dios” che. ⁵Man c'o tä c'u jumul ri xubij ri Dios che jun ángel:

Ri at, at ri', at nu C'ojol.

Cämïc xinoc che ra Tat,

—man xcha tä che. Man c'o tä c'u jumul ri xubij chrij jun ángel:

Ri in quinoc na che ru Tat,

ri are' c'ut coc na che nu C'ojol,

—man xcha tä che jun ángel. ⁶Aretak c'ut xutak lok ri nabeal u C'ojol cho we uwächulew, xubij:

Chk'ijilax ta ri Are' cumal conojel

ri ángeles rech ri Dios,

—xcha ri'. ⁷Xubij c'u ri Dios chquij ri ángeles:

Ri Dios cuban chque ri ángeles rech

chi je' ta ne e quiäkik'.

- Cuban chque we patänil tak re
 chi e je' ta ne u xak k'ak',
 —xcha ri'. ⁸Are c'u chrij ri u C'ojol cubij:
 Nimalaj Dios, ri takanic la
 man c'o tä u q'uisic
 pa tak ri k'ij ri junab ri quepetic.
 Ri takanic la are jun takanic
 ri kas jicom.
- ⁹Lok' quil wi la ri jicomal,
 etzelam c'u la u wäch ri etzelal.
 Rumal c'u ri' ri Dios, ri Dios la,
 xuya nimalaj quicotemal pa anima' la,
 quicotemal c'ut ri nim na
 chuwäch ri quicotemal ri xyi'
 chque ri achi'l la,
 —cächa ri Dios. ¹⁰Xukuje' cubij ri Dios:
 Ri lal, Kajaw, tzaretak
 xchaptaj lok ronojel,
 xban la u banic we uwächulew,
 xjekba la canok.
 Ruc' ri k'ab la xban la ri caj.
- ¹¹Ronojel wa' xa cäsach na u wäch.
 Are c'u ri lal, man c'o tä q'uisic la.
 Ronojel wa' xa cäk'elob na
 jas ri cuban jun atz'iak.
- ¹²Xa cäbus na la wa' je' jas jun atz'iak,
 cäjäl na la apanok jas ri cäban
 che jun camixa'.
 Are c'u ri lal xak je' wi la.
 Ri c'aslemal la man c'o tä u q'uisic,
 —cächa ri'. ¹³Man c'o tä c'u jumul ri xubij ri Dios che jun chque ri ángeles:
 Chatt'uyul pa ri nu wiquiäk'ab,
 c'ä quinya na chawe chi catch'acanic,
 cattakan c'u na pa qui wi' ri cäca'n
 qui c'ulel chawe,
 —man xcha tä che. ¹⁴Conojel ri ángeles e are' espíritus ri e c'o
 chupatänixic ri Dios, ri e takom lok che qui to'ic ri cäquirik na ru tobanic
 ri Dios.

Kila ba' chi mäkatzak ru tobanic ri Dios ri craj cuya chke

2 ¹Rumal c'u ri', sibalaj rajwaxic cujoc il chunimaxic ru Lok' Pixab ri
 Dios ri ka tom rech man cäkatas tä kib chrij wa'. ²Ru Lok' Pixab ri

Dios ri xtzijox nabe canok cumal ri ángeles xk'alajinic chi are ri Kas Tzij. Conojel c'u ri xemacunic, ri man xeniman tä wa', xc'äjisax qui wäch jas ri takal chque. ³E c'u ri uj, ça cujto'taj lo ri' we ta mat cujoc il chutzucuxic ri nimalaj u tobanic ri Dios? iMan je' taj! Are c'u xtzijox wa' rumal ri Kajaw Dios nabe. Te c'u ri' xjiquiba' u bixic chi are ri Kas Tzij cumal ri xetowic, xquitzijoj chi c'u wa' chke uj. ⁴Ri Dios xukuje' xujiquiba' chi kas tzij ri tajin cäquitzijoj. Je' xuban wa' ruc' nimak tak c'utbal, etal, xukuje' q'ualaj tak cajmabal ri xuban chquiwäch. Xukuje' xuban wa' rumal ri Lok'alaj Espíritu ri xuya jalajoj tak cuinem chke chkajujunal jas ri xraj ri Are'.

Ri Jesucristo xjunamataj cuc' ri rachalal

⁵Ri Dios man xuya tä chque ri ángeles chi quetakan puwi' ri c'ac' uwächulew ri cäc'oji na, ruwächulew ri tajin cäkatzijoj. ⁶Xane pa jun u xak wuj re ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic c'o jun ri xuk'alajisaj, xubij:

Kajaw Dios, ¿jas u banic jun winak
chi ri lal coc la il che ri are'?

¿Jas lo u banic ri winak
ri xa cäcämíc chi cächajin la che?

—cächa'.

⁷Xa quieb oxib k'ij xkasaj la
u k'ij ri are' chquiwäch ri ángeles.

Pune ta ne je ri', xya chi na la u k'ij,
nim xil wi la.

Xya c'u la takanic pu k'ab puwi' ronojel
ri banom la.

⁸Xya la takanic pu k'ab
puwi' nimalaj ronojel ri c'olic,

—xcha ri'.

Je c'u ri', aretak ri Dios xuya chque ri winak chi quetakan puwi' ronojel, man c'o tä ri xutas canok ri mat quetakan puwi'. Pune c'u je ri', cäkilo chi c'ä e c'o na jastak ri mäja' quetakan ri winak pa qui wi' cämíc. ⁹Cäkil c'u ri Jesús ri xkasax u k'ij chquiwäch ri ángeles quieb oxib k'ij rumal ri Dios. Je ri' rech cäcämísax ri Are' rumal kech uj konojel. Te c'u ri' xyi' u k'ij, nim xil wi rumal chi xurik ri cämical. Je c'u wa' ri u rayibal ri Dios che rumal chi ri Dios sibalaj xutok'obisaj ka wäch.

¹⁰Ronojel ri c'olic are xban rumal ri Dios, xukuje' chuya'ic u k'ij ri Are' c'o ronojel ri c'olic. Ri Dios c'ut craj chi conojel ri ralc'ual cänimarisax qui k'ij junam ruc' ri Are'. Rumal wa' xurik c'äx ri Cristo ri To'l Que conojel ri winak, rech kas je' quel ri Are' jas ri craj ri Dios. ¹¹Je ri', rumal chi ri Jun ri cubano chi ri ralc'ual ri Dios cäquijach quib pu k'ab ri Are', xukuje' ri qui jachom quib, xa jun ri qui Tat c'olic. Rumal ri' ri u C'ojol ri

Dios man cäq'uix tä ri' chubixic “iKachalal!” chque. ¹²Je wa' cubij ri Are' pa ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:

Quintzijon na chij la
 chque tak ri wachalal,
 quinbixoj c'u himnos chuya'ic k'ij la
 chquiwäch conojel ri qui mulim quib,

—cächa'. ¹³Xukuje' cubij ri Are':

Ri in quinjiquba' na ri wanima'
 chrij ri Dios,

—cächa'. Cubij xukuje':

Waral in c'o wi cuc' ri alc'ualaxelab
 ri xuya ri Dios chwe,

—cächa ri Are'.

¹⁴Uj ri' ri ralc'ual ri Dios, konojel ri uj, uj winak. Je ri' xukuje' xuban ri Jesús. Ri Are' xil u wäch jas jun winak, junam cäca'yic. Ri Are' xoc che winak rech cuya' cäcämüc. Je' xbanic rech cäcöwin ri Are' chusachic u wäch ri Itzel ri c'o takanic pu k'ab che ri cämisanic. ¹⁵Je ri' xeutzokopij conojel ri je' ta ne e chaptalic xa rumal chi pa ronojel ri qui c'aslemal qui xem quib cho ri cämical. ¹⁶Kas tzij c'ut chi ri Cristo man xpe tä che qui to'ic ri ángeles, xane che qui to'ic ri winak ri c'o ri ka mam Abraham che ri qui mam ojer. ¹⁷Rumal ri' ri Cristo xjunamataj cuc' ri rachalal pa ronojel. Je ri' rech quel u c'ux chque ri winak. Cuya' c'ut coc che qui nimal sacerdotes ri kas jicom ranima' cho ri Dios rech cäsachtaj qui mac ri winak rumal chi xuya rib che jun sipanic cho ri Dios. ¹⁸Ri Are' c'ut xurik c'äx, xtakchi'x chubanic ri mac. Je ri' cäcöwin che qui to'ic ri winak ri quetakchi'x chubanic ri mac.

Ri Jesús are nim na u banic chuwäch ri ka mam Moisés

3 ¹Je c'u ri', kachalal, ix ri' ix rech ri Dios, ix jun chquixol ri e siq'uim rumal ri Dios. Kas chixchoman ba' chrij ri Cristo Jesús ri kas apóstol, ri kas qui nimal sacerdotes re ri cojonc ri cäkatzizoj. ²Ri Cristo Jesús, Are' kas jicom ranima' cho ri Dios, ri xcojow che we patäninic ri'. Je' c'u xuban ri ka mam Moisés xukuje', are' kas jicom ranima' xpatänin cho ri Dios chquixol ri alc'ualaxelab rech ri Dios. ³Ya'tal c'u che ri Jesús chi cänimarisax na u k'ij chuwäch ri ka mam Moisés je' jas jun yacal ja ya'talic chi cäyi' na u k'ij chuwäch ri ja ri xuyaco. ⁴Ronojel ja rajwaxic cäban na rumal jun winak. Are c'u ri banowinak ronojel ri c'olic are ri Dios. ⁵Kas tzij c'ut, ri ka mam Moisés kas jicom ranima' xpatänin che ri Dios pa ronojel chquixol ri alc'ualaxelab rech ri Dios. Ri patäninic ri xubano are u k'alajisaxic ri cuban na ri Dios. ⁶Are c'u ri Cristo kas jicom ranima' je' jas jun alc'ualaxel ri kas c'o u takanic pa qui wi' ri rachalaxic ri Dios. Uj c'u ri' ri achalaxic ri' rech ri Dios, we cäkatakej ri cojonc che

ri Cristo, man cuban tä c'u quieb ka c'ux c'ä cäq'uis na ronojel. Je ri' we kas cujqicot amak'el ruc' ri cu'l wi ka c'ux.

Waral cäkil wi chi cäquirik na uxlanem ru winakil ri Dios

⁷Rumal c'u ri' je' jas ri cubij ri Lok'alaj Espiritu chupam ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:

Cämic, we quita ri cubij ri Dios,

⁸ miban ba' che ri iwanima'

chi xa cabajanic

jas ri xca'n ri winak

ri xquivalijisaj quib chrij ri Dios,

xquiyac c'u royowal ri Are'

pa ri juyub ri cätz'inowic.

⁹ Chila', pa ri juyub ri cätz'inowic

ri i nan tat ojer xa xquiyac woyowal,

pune cawinak junab

xquil ronojel tak ri xinbano,

xukuje' tak ri cajmabal,

—cächa ri Dios.

¹⁰ Rumal ri' xyactaj woyowal chquij

ri winak ri',

xinbij c'ut: "We winak ri'

xak cuban quieb qui c'ux,

man cäcaj tä c'ut queniman

chque tak ri nu takanic,"

—xinha pa wanima'.

¹¹ Rumal ri' xyactaj woyowal chquij,

xinban c'u juramento, xinbij:

"We winak ri' man cäquirik tä na

que ri uxlanem wuc' in,"

—xinha ri'.

¹² Chichajij ba' iwib, kachalal, c'o jun chiwe mäq'uiy etzelal pa ranima', ri xa cutas can rib chrij ri c'aslic Dios, ri mat cäcojon chi che ri Are'.

¹³ Xane chivalijisaj ri iwanima' chbil tak iwib ronojel k'ij, cämich ri' ri c'ä c'o na ri k'ij. Je ri' rech c'o jun chiwe mäsubtaj rumal ri mac, cuwalijisaj ta c'u rib chrij ri Dios. ¹⁴ We cäkatakej ri ka cojonich chrij ri cu'l wi ka c'ux petinak lok, c'ä cäq'uis na ronojel, cäkarik na ke ronojel u wäch tewchibal junam ruc' ri Cristo.

¹⁵ Je ri' cubij ru Lok' Pixab ri Dios:

Cämic ri' we quita ri cubij ri Dios,

miban ba' chi ri iwanima'

xa cabajanic

je' jas ri xca'n ri winak
 ri xquivalijisaj quib chrij ri Dios,
 —cächa ri'. ¹⁶¿Jachin c'u tak ri' ri winak ri xquita ru ch'abal ri Dios, te c'u ri' xa xquivalijisaj quib chrij? E are' conojel ri winak ri rebel lok pa Egipto ri xc'am qui be rumal ri ka mam Moisés. ¹⁷¿Jachin tak chquij xyactaj wi royowal ri Dios cawinak junab? Chquij conojel ri xemacunic. Xecäm c'u can ri e are' pa ri juyub ri cätz'inowic. ¹⁸¿Jachin tak chquij xuban wi juramento ri Dios chi man cäquirik tä na que ri uxlanem ruc'? Chquij ri winak ri man xeniman taj. ¹⁹Cäkilo chi man xecowin taj xquirik que ri uxlanem rumal chi man xecojon taj.

4 ¹Cämïc c'ut, ri tajin cäbix chke rumal ri Dios chi cäkarik ke ri uxlanem ruc', kila ba' kib c'o ne jun chiwe mel canok ri mat curik re ri uxlanem ri'. ²Are xukuje' xtzijox ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chke uj je' jas ri xtzijox chque ri e are'. Man c'o tä c'u xupatänij ri Tzij ri xtzijox chque, rumal chi aretak xquito, man xecojon taj. ³Ri uj c'ut, ri uj cojoninak, uj ri' ri cäkarik na ke ri uxlanem ruc' ri Dios, jas ri u bim ri Are':

Xa je ri' xyactaj woyowal chquij,
 xinban juramento, xinbij:
 We winak ri' man cäquirik tä na que
 ri uxlanem wuc' in,

—xcha'. Je' xubij ri Dios wa' pune ta ne xq'uis na ru chac ri xubano tzaretak xbantaj we uwächulew. ⁴Pa jun u xak ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic cäbix wi chrij ri uwuk k'ij:

Ri Dios xuxlan che ronojel ru chac
 pa ri uwuk k'ij,

—cächa'. ⁵Jumul chic cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:
 We winak ri' man cäquirik tä na que
 ri uxlanem wuc' in,

—cächa'. ⁶E c'o c'u jujun ri mäja' cäquirik que we uxlanem ri'. Ri niq'uiaj, ri nabe xtzijox ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chque, man xquirik tä que ri uxlanem rumal chi man xeniman taj. ⁷Rumal c'u ri' ri Dios xuch'ic jun k'ij chic, cämïc c'u ri'. Ri Dios cujutzijobej rumal ri xubij ri ka mam David pa jun u xak ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic ri ya xkabij. Are wa' ri xubij ri Dios oc'owinac chi q'uia junab:

We quita ri cubij ri Dios cämïc,
 miban ba' chi ri iwanima'
 xa cabajaric,

—cächa'. ⁸We ta ri ka mam Josué xuya ta ri kas uxlanem chque ri winak aj Israel, mat xch'aw ri Dios ri' chrij jun k'ij chic re uxlanem. ⁹Cämïc c'ut c'o na can jun je'lalaj uxlanem chic chque ru winakil ri Dios. ¹⁰Jachin c'u ri curik re ri uxlanem ri cuya ri Dios, cuxlan ri' che ronojel ru chac, je'

jas ri Dios xuxlan ojer che ronojel ru chac ri Are'. ¹¹Kacojo ba' ka chuk'ab rech cäkarik na ke we uxlanem ri', c'o ne jun chke muban re jas ri xca'n ri niq'uijaj ri man xecojon taj.

¹²Ru Lok' Pixab ri Dios are c'aslic, xukuje' c'o u chuk'ab. Are je' ta ne jun espada ri sibalaj cäsocon na chuwäch apachique espada ri quieb u pu chi'. Cäjuch'uch'ic copan pa ri ranima' ri winak, curika ri respíritu, copan pa ri bak, que' pu c'ux ri winak. Cäresaj lok chisak ronojel ri c'o pa ru chomabal, ri c'o pa ranima' ri winak. ¹³Man c'o tä c'u jun jasach ri c'olic ri cuya' cäc'u'taj chuwäch ri Dios. Xane ronojel ri c'olic are cäk'alajinic, sak c'u chuwäch ri Dios ri cäkajach wi na ka cuenta.

**Waral cäkil wi chi ri Jesús are ri qui nimal
sacerdotes ri sibalaj nim u k'ij**

¹⁴Katakej ba' ri ka cojonc, rumal chi ri Jesús, ru C'ojol ri Dios, are ka sacerdote. Are c'u qui nimal sacerdotes wa' ri sibalaj nim u k'ij ri xopan chuwäch ri Dios chila' chicaj. ¹⁵Ri nimalaj ka sacerdote cäcowinic quel u c'ux chke uj ri man c'o tä ka chuk'ab, rumal chi ri Are' xtakchi'x che ronojel u wäch mac jas ri cäban chke uj, man xkaj tä c'u pa mac. ¹⁶Rumal ri' mäkaxej ba' kib, chujkeb chuwäch ri je'lalaj u t'uuyulibal ri Dios ri cutok'obisaj qui wäch conojel. Je ri' rech quel u c'ux chke, cutok'obisaj ka wäch uj, kujuto' pa ri k'ij ri c'o ka rajwaxic.

5 ¹Ronojel qui nimal sacerdotes^a are cha'tal chquixol ri winak. Cojom c'u ri are' che qui qu'uxwäch ri winak chuwäch ri Dios, xukuje' che qui ya'ic sipanic, che qui cämisaxic awaj cho ri Dios rech cäsachtaj ri qui mac ri winak. ²Ri sacerdote c'ut are jun winak ri cuya' cätakchi'x che mac rech ri are' cäcowinic cutok'obisaj qui wäch ri winak ri man c'o tä quetam, ri qui sachom ri qui be. ³Rumal chi xa winak, rajwaxic queucämisaj awaj cho ri Dios rech cäsachtaj ru mac ri are' junam jas ri cubano rech cäsachtaj qui mac ri winak.

⁴Man c'o tä c'u jun ri cäcowinic cucoj rib che qui nimal sacerdotes xak pa re wi, xane are ri Dios cäsiqu'uinic, cuya c'u ri rekle'n ri' ri nim u k'ij jas ri xuban che ri ka mam Aarón. ⁵Je c'u ri' ri Cristo, ri Are' man xa tä xucoj rib che qui nimal sacerdotes, xane are ri Dios xyo'w ri rekle'n ri' ri nim u k'ij, je' jas ri xubij che:

Ri at ri', at nu C'ojol,
cämíc xinoc che ra Tat,

—xuchixic. ⁶Xukuje' pa jun u xak ru Lok' Pixab ri Dios chic, cubij:

Ri at ri', at sacerdote
ri man c'o tä awelic,

---

^a5:1 “Sacerdote aj Israel”: Chawila' ri San Lucas 1:8, xukuje' ri Diccionario, q'uisbal re we Nuevo Testamento.

je' jas ru banic ri Melquisedec,
 —cächa'. ⁷Ri Cristo aretak xc'asi waral cho we uwächulew, ri Are' co xch'awic, xuban orar, xel c'u u wa'l u wäch aretak xuta' tok'ob che ri Dios ri cäcwin chuto'ic cho ri cämical. Ri Dios c'ut xutatabej ri xubij ri Cristo rumal chi xujach rib pu k'ab ri Are'. ⁸Je c'u ri' ri Cristo, pune Are u C'ojol ri Dios, rumal c'u ri c'äx ri xuriko xretamaj ri nimanic. ⁹Je ri' kas xujach rib chubanic ronojel ru rayibal ri Dios. Rumal c'u ri Are' xpe ri tobanic ri man c'o tä u q'uisic ri cuya ri Dios chque conojel ri queniman che. ¹⁰Xocsax c'u rumal ri Dios che qui nimal sacerdotes, jas ru banic ri Melquisedec.

Waral cäkil wi ri c'äx ri curik jun winak we cuya can ri cojonic

¹¹Sibalaj c'o na ri cäkaj cäkabij chrij wa' ri tajin cäkatzijoj. C'äx c'u u k'alajisaxic wa' chiwe, rumal chi ri ix man quiwaj taj quich'obo. ¹²Ri ix ya ojer chic ix cojoninak, rajwaxic c'ut chi ix chic queitijoj niq'uiaj chic. Man je' tä c'u ri'. Xane xa rajwaxic i tijoxic chi na ix che ri nabe tak tijonic ri man c'äx tä u ch'obic rech ru Lok' Pixab ri Dios. Xa man c'o tä i chuk'ab, je' ta ne chi c'ä ix ac'alab na, rajwaxic c'u na ri tu' chiwe chuq'uexwäch ri wa. ¹³Conojel ri xak leche cäquitijoj, e je' ta ne ac'alab ri c'ä quetu'n na. Mäja' quecwin ri' cäquich'obo jas ri' ri u banic ri jicomal pa ri qui c'aslemal. ¹⁴Are c'u ri wa are chque ri ya e ri'jab chic, ri quecwin chic quechomanic, ri quecwin chic cäquich'obo jachique ri utz, jachique ri man utz taj.

6 ¹Je c'u ri', kaya ba' can ri nabe tak tijonic chrij ri Cristo rech cäkatakej q'uiyem, cätz'akat c'u ri ka chomabal. Mäkatzijoj chic jas ri xkatzijoj can nabe, chi rajwaxic cäquiq'uex canima' ri winak, cäquiq'uex c'u qui chomanic rech cäquiya can u banic ri etzelal ri cäc'aman bi pa ri cämical. Mäkatzijoj chic xak xuwi ri cojonic chrij ri Dios. ²Mäkatzijoj chic xak xuwi ri tijonic chrij ri kasna', o chrij ru ya'ic k'abaj pa qui jolom ri cojonelab, chrij ri qui c'astajic ri cäminakib, xukuje' chrij ri k'atow tzij, tojbal ri man c'o tä u q'uisic ri cuya ri Dios chque ri winak. ³Katakej ba' q'uiyem pa ri cojonic ruc' ru tobanic ri Dios pa ka wi'.

⁴Je ri', rumal chi ri winak ri e c'o chi pa ri sakil rech ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, man cuya' tä chic quetzelej chquij we quetzak chi na pa mac, rumal chi qui c'amowam chic ri tewchibal ri cuya ri Dios, c'o chic ri Lok'alaj Espiritu. ⁵Ri winak ri' xukuje' qui c'amowam ri je'lalaj u Lok' Pixab ri Dios, xukuje' ru chuk'ab ru takanic ri Dios pa tak ri k'ij ri junab ri quepe na. ⁶We winak ri', we quetzakic, man cuya' tä chic cäbix chque chi cäquiq'uex chic ri canima', cäquiq'uex c'u qui chomanic, rumal chi ri e are' ruc' ri tajin cäca'n pa ri qui c'aslemal xa tajin cäquirip chi jumul ri u C'ojol ri Dios, xa tajin cäquesaj u q'uixbal chquiwäch conojel

ri winak. ⁷E junam wa' ruc' ri ulew ri cubik' ri jãb ri cãkaj amak'el. We ri ulew ri' cuya utzalaj tico'n ri quewãchinic chque ri quetajinic, c'o ru tewchibal ri Dios puwi'. ⁸We c'u xa q'uix queq'uiy chuwãch xukuje' k'ayes, man c'o tã u patãn ri'. Cãpe na c'ãx puwi' rumal ri Dios, chuq'uisbal c'ut cãporox na.

Waral cãkil wi jas ri' ri cãcu'bi wi ka c'ux chrij

⁹Lok'alaj tak kachalal, pune c'u je' cujtzijon wa', kas ketam chi ri ix quirik na ri nimalaj u tewchibal ri Dios rumal chi i rikom chic ru tobanic ri Are'. ¹⁰Je ri', rumal chi ri Dios kas cuban ri jicomal. Man cãsach tã na pu jolom ri i banom, ri rutzil iwanima' ri i c'utum che ri Are' aretak quiya tobanic chque ri kachalal cojonelab, are c'u wa' ri tajin quiban na cãmíc. ¹¹Cãkaj c'ut chi chijujunal quitakej u banic wa' ruc' quicotemal ri cãpe pa iwanima' c'ã quiq'uis na u banic ronojel, rech kas je' quel wi na ri iweye'm. ¹²Man cãkaj taj chi quixsak'orinic, xane chi quiban iwe jas ri xca'n ri niq'uijaj ri rumal chi xecojonic xukuje' xquichajij paciencia xquechbej ri echbal ri xuchi'lj ri Dios chque.

¹³Aretak ri Dios xuchi'lj che ri ka mam Abraham chi cutewchij na, xucoj rib ri Are' che u juramento rumal chi man c'o tã chi jun ri nim na u k'ij chuwãch ri Are'. ¹⁴Xubij c'u che ri ka mam Abraham: “Kas tzij sibalaj catintewchij na, quinban na chi e q'uia ri awachalaxic ri quil na qui wãch pa tak ri k'ij ri junab ri quepetic,” —xcha'. ¹⁵Ri ka mam Abraham xuchajij paciencia, xreyej na. Je ri' xuc'amo jas ri xchi'x che rumal ri Dios. ¹⁶Ri winak, aretak cãca'n juramento, cãquicoj ru bi' jun ri nim na u banic chquiwãch ri e are' chubanic ri qui juramento. Aretak cãquijiquiba qui tzij ruc' juramento, man c'o tã chi jas chrij quech'ojin wi. ¹⁷Rumal ri' ri Dios xujiquiba u bixic ri xuchi'lj ruc' juramento. Je ri', rumal chi xraj xuk'alajisaj chquiwãch ri queechben na ri xuchi'lj chi ri Are' man cuq'uex tã ru chomanic, xane kas cuban na jas ri xubij. ¹⁸Je c'u ri' e c'o quieb ri man cuya' taj queq'uexic, ri xuchi'lj ri Dios, xukuje' ri u juramento. Cumal c'u wa' ri Dios man cuya' taj ri mat cuban ri xubij. Cumal c'u wa' xukuje' ri Dios kas xucu'bisaj ka c'ux uj ri ka tzucum ru tobanic. Ka jiquibam c'u ka c'ux chrij ri xuchi'lj ri Dios chke, chrij c'u ri u yo'm chkawãch. ¹⁹We cu'lbal ka c'ux ri' kas cuchap ri kanima', je' jas ri cuban ri jun nimalaj ch'ich' ri cãbix ancla^b che ri cuchap ri jun barco. Ri uj xukuje' c'o jun ka ancla ri co ximital chrij ri tasbal u pam ri Lok'alaj C'olibal rech ri nimalaj rachoch Dios ri c'o chila' chicaj. ²⁰Chila' xoc wi ri Jesús che ka q'uexwãch chupaquic jun be chkawãch. Je ri' ri Jesús xoc che ka nimal sacerdotes ri man c'o tã relic jas ru banic ri Melquisedec.

^b 6:19 “Ancla”: Chawila' Hechos 27:29, nota.

Waral cäkil wi chi ri Jesús are sacerdote jas ru banic ri Melquisedec

7 ¹We Melquisedec ri' are wa' ri xc'o'ji che nim takanel pa ri tinimit Salem,^c xukuje' are sacerdote rech ri nimalaj ka Dios aj Chicaj. Aretak ri ka mam Abraham xtzelej lok pa ri ch'oj ri xeuch'ac wi ri nimak tak takanelab, ri Melquisedec xel lok chuc'ulaxic, xutewchij c'ut. ²Xuya c'u ri ka mam Abraham che ri Melquisedec ru lajujil ronojel ri xutokij lok pa ri ch'oj. Ri bi'aj Melquisedec nabe quel cubij “nim takanel ri jicom ranima”. Xukuje' quel cubij “nim takanel ri cuya utzil chquixol ri winak”, rumal chi are nim takanel puwi' ri Salem. Ri Salem quel cubij “ri cuya utzil chquixol ri winak”. ³Man c'o tä cäbixic chquij ru nan u tat ri Melquisedec, o chquij tak ru mam. Man c'o tä cäbix chrij jampa' xil u wäch, xukuje' jampa' xcämïc. Je ri' are jun c'utbal chrij ru C'ojol ri Dios. Are jun sacerdote wa' ri man c'o tä relic.

⁴K'alaj ba' chi ri Melquisedec are jun takanel ri nim u banic, rumal chi ri ka mam Abraham xuya che ru lajujil ronojel ri xutokij lok chque ri nimak tak takanelab pa ri ch'oj. ⁵Cubij ru Pixab ri Moisés chi ri rachalaxic ri Leví ri quebec che tak sacerdotes yo'm takanic pa qui k'ab rech cäquitok'ij ru lajujil ronojel chque ri winak, pune ri winak e are' cachalal, pune ri e are' xukuje' e rachalaxic ri ka mam Abraham. ⁶Ri Melquisedec, pune man rachalaxic tä ri Leví, xutok'ij c'u ru lajujil ronojel che ri ka mam Abraham, ru c'amom ri xuchi'j ri Dios. Xak je ri' ri Melquisedec xutewchij ri ka mam Abraham. ⁷Man c'o tä c'u jun ri mat cucojo chi ri jun ri cätewchinic are nim na u k'ij chuwäch ri jun ri cätewchixic. ⁸Conojel ri quec'amow ri lajujil waral chkaxol uj e winak wa' ri xa quecämïc. Are c'u ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic man cubij tä chi ri Melquisedec xcämïc. ⁹Cuya' cäkabij chi ri Leví xukuje' ri rachalaxic ri are' ri quebec che sacerdotes, ri cäquitok'ij ru lajujil ronojel chque ri winak cämïc, je' ta ne chi ri e are' xukuje' xquiya ri' ru lajujil ronojel che ri Melquisedec aretak xuya re ri ka mam Abraham. ¹⁰Je ri', rumal chi ri ka mam Abraham je' ta ne e ruc'am na pa ru cuerpo ri rachalaxic ri mäja' xil qui wäch aretak ri Melquisedec xel bic chuc'ulaxic ri are'.

¹¹Ri winak aj Israel xyi' ri Pixab chque cumal ri sacerdotes aj Leví ri e rachalaxic can ri ka mam Aarón. We ta ri sacerdotes ri' ruc' ri Pixab kas xecowinic xca'n utz che ri qui c'aslemal ri winak cho ri Dios, mat rajwaxic ri' chi xwalij jun sacerdote chic jas ru banic ri Melquisedec, ri mat junam ruc' ri ka mam Aarón. ¹²Are c'u we cäq'uextaj ri sacerdote, rajwaxic ri' xukuje' cäq'uextaj ri Pixab. ¹³Are c'u ri Kajaw Jesús, ri cäch'aw ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic chrij, ri Are' are aj re jun tinimit chic re Israel. Man c'o tä c'u jumul oquinak jun re ri tinimit ri'

---

^c7:1 Ri tinimit Salem are ri tinimit Jerusalén ojer.

che sacerdote. ¹⁴Kas k'alaj c'ut chi ri Kajaw Jesús are aj Judá, are c'u ri ka mam Moisés, aretak xch'aw chquij ri sacerdotes, man c'o tä jas xubij chquij ri winak aj Judá.

¹⁵Kas k'alaj c'u wa' rumal chi ri c'ac' sacerdote ri xwalijic are je' jas ru banic ri Melquisedec. ¹⁶Man xoc tä c'u wa' che sacerdote rumal ri qui pixab winak ri cubij jachin tak ri rachalaxic, xane rumal ru chuk'ab jun c'aslemal ajchicaj ri man cäsach tä u wäch. ¹⁷Are c'u wa' ri xch'aw ri Dios chrij aretak xubij:

At ri', at sacerdote

ri man c'o tä awelic

je' jas ru banic ri Melquisedec,

—cächa'. ¹⁸Je c'u ri' ri ojer takanic xak xyi' canok rumal chi man c'o tä u chuk'ab, xukuje' man cäcowin tä ri' che qui to'ic ri winak. ¹⁹Ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés man xcowin taj xuban utz che ru c'aslemal ri winak cho ri Dios. Chuq'uexwäch ri Pixab c'o ri kas utz na ri cäcu'bi ka c'ux chrij. Rumal c'u wa' cuya' cujkeb ruc' ri Dios.

²⁰Ri Dios c'ut xuban ronojel wa' ruc' juramento. ²¹Ri niq'uiaj sacerdotes chic man ruc' tä juramento xecojic. Are c'u ruc' juramento xoc ri Jesús che sacerdote. Cubij c'u ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:

Ri Kajaw Dios xuban juramento,

man cuq'uex tä c'u ru chomanic:

“At ri', at sacerdote

ri man c'o tä awelic

je' jas ru banic ri Melquisedec,”

—cächa'. ²²Rumal ri' ri Jesús are jun cojol tzij ri kas cujiquiba ri jun trato, ri utz na chuwäch ri nabe. ²³Ri niq'uiaj sacerdotes chic xeq'uiaric. Rumal chi xa xecämnic man xecowin taj xquitakej u banic ri qui chac.

²⁴Are c'u ri Jesús man cäcäm taj. Rumal ri' man c'o tä relic che sacerdote. Man coc tä jun chic che u qu'uxel. ²⁵Rumal c'u ri' ronojel k'ij cäcowinic queuto' ri winak ri queopan ruc' ri Dios rumal ri Are'. Je ri', rumal chi man cäq'uis tä ru c'aslemal, xane c'o ronojel k'ij chuta'ic tok'ob che ri Dios pa qui wi'.

²⁶Je c'u ri' ri Jesús are wa' ri qui nimal sacerdotes ri kas rajwaxic chke. Ri Are' tastal chrij ronojel u wäch etzelal, man c'o tä c'u jubik' ru mac. Man u banom tä etzelal, man xuban tä re ri cäca'n ri ajmaquib. Xc'am bi sibalaj chicaj, nim c'u na u k'ij chuwäch ronojel ri u banom ri Dios. ²⁷Ri Are' man je' taj jas ri niq'uiaj tak qui nimal sacerdotes chic ri ronojel k'ij quequicämisaj awaj che qui sipaxic cho ri Dios. Cäca'n wa' rech cäsach ri qui mac ri e are' nabe, te c'u ri' rech cäsach ri qui mac ri winak. Ri Jesús c'ut xa jumul ri' xuya jun sipanic cho ri Dios aretak xujach rib pa ri cämical. ²⁸Ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés cucoj tak achijab ri xa e ajmaquib che qui nimal sacerdotes. Are c'u ri juramento ri xuban

ri Dios aretak c'o chi ri Pixab, are xucoj ru C'ojol ri Dios che qui nimal sacerdotes. Are qui nimal sacerdotes wa' ri jicom ranima', ri man c'o tä u mac, ri c'o ronojel k'ij.

Waral cäkil wi chi ri Jesús are cojol tzij ri xuban jun c'ac' trato

8 ¹Are c'u ri nim na u banic che ri tajin cäkabij, are wa': Ri Jesucristo, ri qui nimal sacerdotes ri c'o pa ka wi' uj, t'uyul ri Are' pa ru wiquiäk'ab ri Dios chila' chicaj. ²Are sacerdote wa' ri cäpatänin pa ri kas Lok'alaj Ja ri xban rumal ri Kajaw Dios, man cumal tä ri winak. ³Ronojel qui nimal sacerdotes are cojom chuya'ic sipanic xukuje' che qui cämisaxic awaj ri quesipax cho ri Dios, rumal c'u ri' ri Jesucristo rajwaxic chi ri Are' xukuje' c'o jas cuya che sipanic cho ri Dios. ⁴We ta ri Cristo xak are c'o waral cho we uwächulew, mat oquinak ri' che sacerdote rumal chi c'ä e c'o na sacerdotes ri cäquiya sipanic cho ri Dios jas ri cätakan wi ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés. ⁵We sacerdotes ri', aretak quepatäninic quequicoj jastak ri e c'utbal chquij ri jastak ri kas e c'o chila' chicaj. Ketam chi xa e c'utbal, rumal chi ri Dios xubij che ri ka mam Moisés aretak xuchomaj u yaquic ri rachoch Dios:^d “Kas chawila', je' caban na che ronojel jas ri xinc'ut chawäch pa ri nimalaj juyub,”^e —xcha che. ⁶Are c'u ri ka sacerdote uj ri cojom che qui nimal sacerdotes, are utz na ri patäninic ri cubano rumal chi are cojol tzij ri xuban ri jun c'ac' trato ri utz na chuwäch ri nabe, rumal chi cuchi'j wi ri Dios nimak tak tewchibal ri kas e utz na.

⁷We ta kas utz xel ri nabe trato, mat rajwaxic ri' xban chi jun trato chic. ⁸Ri Dios c'ut xrilo chi man utz tä ri qui c'aslemal ri winak aj Israel, je' jas ri xubij pa ru Lok' Pixab ri Tz'ibtalic:

Ri Kajaw Dios cubij: Cäpe na ri k'ij
aretak quinban na jun c'ac' trato
cuc' ri winak aj Israel,
cuc' ri winak aj Judá,

—cächa ri Kajaw Dios.

⁹Man junam tä c'u ri' ruc' ri trato
ri xinban cuc' ri qui mam ojer
pa ri k'ij ri xinc'am qui be
rech queinwesaj lok
pa ri nim tinimit Egipto.

Man xca'n tä c'ut
jas ri cubij ri trato ri xinban cuc',
rumal c'u ri' xeinya canok,

^d 8:5a Chawila' ri tzij “Rachoch Dios” pa ri Diccionario, q'uisbal re we Nuevo Testamento.

^e 8:5b Ri nimalaj juyub ri' are ri cäbix “juyub Sinaj” che.

cubij ri Kajaw Dios,
—cächa ri'.

¹⁰ Ri trato ri quinban na
cuc' ri winak aj Israel
pa tak ri k'ij ri quepetic
are wa', cubij ri Kajaw Dios:

Quinya na ri nu Pixab
pa tak ri qui chomabal,
quintz'ibaj c'u na wa'
pa tak ri canima'.

Quinoc chi na che qui Dios,
are c'u ri e are' queboc na
che ri nu winak in.

¹¹ Man c'o tä na jun winak rajwaxic
cuya tijonic che jun winak chic.
Man cuya tä tijonic che ri rachi'l,
man cuya tä c'u tijonic che ri rachalal
rech kas cäretamaj u wäch ri Dios
rumal chi conojel winak
cäquetamaj na nu wäch,
chi ac'alab, chi ri'jab.

¹² Quincuy na ri etzelal ri ca'nom,
man c'o tä c'u jubik' ri qui mac
ri cäna'taj chi na chwe,

—cächa ri Kajaw Dios. ¹³ Aretak cubij ri Dios chi c'o chi jun c'ac' trato,
quel cubij chi ri nabe trato ya xoc'owic, man c'o tä chi u patän. Ri ojer
trato ri ya xoc'owic, cäsach na u wäch chanim.

**Waral cäkil wi ru jalbem rib ri Lok'alaj Ja ri c'o chicaj
ruc' ri rachoch Dios ri c'o cho we uwächulew**

9 ¹Ri nabe trato c'o ri u takanic ri cubij jas ri rajwaxic chubanic tak ri
k'ijilanic. Are c'u jun k'ijilanic ri xa chupam jun rachoch Dios waral cho we
uwächulew cäban wi. ²Ri rachoch Dios ri' are je wa' u banic: Pa ri nabe u tas ri
cäbix Lok'alaj C'olibal che, chila' c'o wi ri tac'alibal cantela re k'än puak xukuje'
ri mesa ri c'o wi ri wa ri yo'm cho ri Dios. ³Ri ucab u tas ri rachoch Dios are ri c'o
chrij ri tasbal u pam, are c'u wa' ri cäbix che: C'olibal ri Sibalaj Lok' na, —cuchixic.
⁴Chila' c'o wi ri ta'bal tok'ob re k'än puak ri cäporox wi ri incienso, xukuje' ri caxa
ri ch'ukum rij che k'än puak, ri c'olotal wi ri trato. Chupam ri caxa ri' c'o jun xaro
re k'än puak ri c'o maná' chupam, c'o c'u ru ch'limiy ri ka mam Aarón ri xtuxic,

---

¹9:4 “Maná’”: Are ri wa ajchicaj tzukubal que ri winak aj Israel aretak xebin pa tak ri juyub
ri quetz'inowic.

xukuje' e c'o ri tz'alam tak abaj chupam ri xetz'ibax wi ri takanic re ri trato. ⁵Puwi' ri caxa e c'o quieb ángeles ri cábix querubines chque ri cáquiq'uexwächij ru c'olem ri Dios. E are c'u wa' qui lic'om ri qui xic' puwi' ri tz'apibal u wi' ri caxa ri cäban wi ri sachbal mac. Man cujcowin tä c'ut cäkatziyoj chi na más chrij ronojel wa' che we chanim ri'.

⁶Je ri' e banom ri jastak pa ri rachoch Dios. Ri sacerdotes c'ut ronojel k'ij quebec pa ri nabe u tas ri rachoch Dios chubanic ronojel ri cajwataj che ri k'ijilanic. ⁷Are c'u pa ri ucab u tas ri rachoch Dios xuwi coc ri qui nimal sacerdotes xa jumul che ri jun junab. Aretak coquic rajwaxic cuc'am bi quic' quech awaj rech cuya cho ri Dios che sipanic che sachbal u mac ri are' xukuje' che sachbal qui mac ri winak aj Israel. ⁸Ruc' wa' we ri' ri Lok'alaj Espíritu cuk'alajisaj chkawäch chi aretak tajin cäcoj ri nabe u tas ri rachoch Dios che ri k'ijilanic, mäja' c'o ri ocbal chque ri winak rech queopan pa ri C'olibal ri Sibalaj Lok' na. ⁹Ronojel c'u wa' xa are jun c'utbal chkawäch uj cämíc. Ri sipanic c'ut, xukuje' tak ri awaj ri quecämisax che qui ya'ic cho ri Dios, man quecowin taj cäca'no chi ri winak ri quek'ijilanic chila' utz cäquina' pa canima' cho ri Dios. ¹⁰Je ri', rumal chi ronojel wa' xa e are jastak ri quetijowic, je' jas ri wa, xukuje' jujun jastak ri e nak'atal wi ri winak ri cäca'no che resaxic ri äwas chquij, are c'u xak e takanic wa' ri xuwi c'o cäquipatänij c'ä cäq'uex na ronojel rumal ri Dios.

¹¹Cämíc c'ut ya xul ri Cristo. Are qui nimal sacerdotes wa' ri cuya chke chi quekarik nimak tak tewchibal cämíc ri'. Cäpatänin c'u chupam ri kas Lok'alaj Ja ri utz na, ri kas je'lic, ri man xa tä banom cumal winak, ri man rech tä c'ut we uwächulew ri'. ¹²Xa jumul xoc ri Cristo pa ri C'olibal ri Sibalaj Lok' na chutojic ri ka mac. Man are tä chuya'ic qui quiq'uel tak q'uisic', qui quiq'uel alaj tak wacäch cho ri Dios, xane tzare ru quiq'uel ri Are'. Ruc' wa' xubano chi xkarik ru tobanic ri Dios ri man c'o tä u q'uisic'. ¹³Kas tzij c'ut chi ri qui quiq'uel tak ri ama'ib wacäch, ri qui quiq'uel tak ri q'uisic', ru chajil ri alaj ati't wacäch ri cäporox puwi' ri ta'bal tok'ob, ri cächicox pa qui wi' ri winak ri c'o ri äwas chquij, kas cäcowin wa' che resaxic ri äwas chrij ri qui cuerpo. ¹⁴We je ri', ¿a mat c'u sibalaj c'o na u chuk'ab ru quiq'uel ri Cristo? ¡Je!, je ri! Ri Cristo, rumal ri Lok'alaj Espíritu ri man cäcäm taj, xujach rib ri Are' cho ri Dios che jun sipanic ch'ajch'oj. Ru quiq'uel cäresaj ri etzelal pa kanima'. Te c'u ri' man cäka'n tä chic ri uj nak'atal wi nabe ri man c'o tä u patän. Je ri' utz cäkana' pa kanima' cho ri Dios, rech cujcowinic cäkapatänij ri c'aslic Dios.

¹⁵Rumal ri' ri Jesucristo are cojol tzij re ri c'ac' trato. Ri Cristo xcämisaxic rech quesachtaj ri mac ri xca'n ri winak pa ru k'ijol ri nabe trato, xukuje' rech ri e siq'uim rumal ri Dios cäquirik na ri echbal ri man c'o tä u q'uisic ri xuchi'l lok ri Dios chque. ¹⁶Je ri', rumal chi we cäban jun wuj ri cäc'utuw ru rayibal jun winak, rajwaxic ri' cäk'alajisaxic chi

kas cäminak chic ri winak ri xbanow canok ri wuj ri' rech kas c'o u patän.⁸ ¹⁷Ri wuj ri' xuwi c'o u patän aretak cäminak chic ri xbanowic. We c'a' c'asal na ri jun ri xbanow ri wuj, man c'o tä u patän ri'. ¹⁸Rumal ri' aretak xban ri nabe trato, xecämisax na jujun awaj, xtix c'u ri qui quiq'uel. ¹⁹Ri ka mam Moisés xubij conojel tak ri takanic re ri Pixab chque conojel ri winak aj Israel. Te c'u ri' xuc'am jun ch'äkap rismal chij ri banom quiäk che, xukuje' jun u k'ab che', hisopo u bi', xurub pa ri qui quiq'uel ri alaj tak wacäch xukuje' ri qui quiq'uel ri q'uisic', yuja'm c'u joron ruc', xuchicoj puwi' ri wuj re ri Pixab xukuje' pa qui wi' ri winak. ²⁰Te c'u ri' xubij chque: “Are wa' ri quic' ri cujiquiba ri trato ri xuban ri Dios iwuc',” —xcha chque. ²¹Xukuje' ri ka mam Moisés xuchicoj quic' chrij ri rachoch Dios, xukuje' chquij conojel ri jastak ri xecoj pa ri k'ijilanic. ²²Je' jas ri cubij ri Pixab: Are rajwaxic chi ruc' quic' quesax ri äwas chrij ronojel. Man cäsachtaj tä ri' ri mac ri banom cumal ri winak, we man cätix tä ri quic'.

Waral cäkil wi chi ru cämical ri Cristo cäresaj ri ka mac

²³Rajwaxic c'ut chi xtix ri qui quiq'uel tak ri awaj ri xesipax cho ri Dios che resaxic ri äwas chquij ri jastak ri' ri xa e c'utbal chquij ri jastak ri e c'o chila' chicaj. Are c'u ri jastak ri e c'o chila' chicaj, rajwaxic chi c'o ri utz na chuwäch ri qui quiq'uel ri awaj ri cäsipax cho ri Dios chubanic kas ch'ajch'oj chque. ²⁴Ri Cristo man xoc tä chupam ri rachoch Dios ri xa banom cumal winak, ri xa jun c'utbal ri' chrij ri kas rachoch Dios chicaj, xane kas chila' pa ri caj xoc wi ri Are'. Chila' c'ut c'o wi cämïc cho ri Dios chuta'ic tok'ob pa ka wi'. ²⁵Ri qui nimal sacerdotes aj Israel rajwaxic chi coc ronojel junab pa ri C'olibal ri Sibalaj Lok' na chujachic quic' ri man rech tä ri are' cho ri Dios. Are c'u ri Cristo man cujach tä rib q'uia mul che sipanic cho ri Dios. ²⁶We ta je ri', are q'uia mul ta na chi ri Cristo cäminak petinak lok tzaretak xbantaj ruwächulew. Man je' taj xubano, xane cämïc, ri tajin quepe ri q'uisbal tak k'ij pa ka wi', ri Cristo xpetic. Ri Are' xa jumul ri' xujach rib che sipanic cho ri Dios che resaxic ri ka mac. ²⁷Rajwaxic chi conojel winak xa jumul quecäm na cho we uwächulew, te c'u ri' cäk'at na tzij pa qui wi' rumal ri Dios. ²⁸Je c'u ri' xukuje' ri Cristo xa jumul xcämisaxic che resaxic ri qui mac ri winak. Cäpe chi c'u na jumul chic che qui to'ic conojel ri tajin queye'n che. Man cäpe tä chi c'u che resaxic ri qui mac ri winak.

10 ¹Ri Pixab c'ut ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés man are tä jun kas c'utbal que ri utzalaj tak tewchibal ri quepe na. Man are tä c'u wa' ri kas quilitaj na. Ri Pixab man cäcowin taj cuban utz che ri qui c'aslemal ri winak ri quebec cho ri Dios rumal ri qui cämisaxic awaj che qui sipaxic cho ri Dios

⁸ 9:16 Are jun u wäch “pacto” o “trato” wa'.

ronojel junab. ²We ta ri Pixab cäcowinic cuban utz che ri qui c'aslemal ri winak cho ri Dios, mat rajwaxic cutakej qui cämisaxic awaj che qui sipaxic cho ri Dios. We ta je ri', aretak sachtajinak chi ri qui mac ri winak ri quejachow ri awaj cho ri Dios, cäquina' ta na ri' pa canima' chi man c'o tä chi qui mac. ³!Man je' tä c'u ri!! Xane ri awaj ri quecämisax cho ri Dios xa e na'tabal re ri qui mac ri winak ronojel junab. ⁴Je ri', rumal chi ri qui quiq'uel tak ri ama' wacäx, ri qui quiq'uel tak ri q'uisic' man cäcowin tä wi cäresaj ri mac.

⁵Rumal ri' ri Cristo, aretak xpe cho we uwächulew, xubij che ri Dios:

Man caj tä la awaj
 ri quecämisax chuwäch la,
 man caj tä c'u la sipanic quech awaj,
 xane xa xban la u banic
 jun nu cuerpo (rech quincämisax
 chuwäch la).

⁶Ri sipanic quech awaj ri queporoxic,
 ri awaj ri quecämisax chuwäch la
 che resaxic ri mac,
 man utz taj quil wi la,

—xcha ri'.

⁷Te ri' xinbij: “In c'olic ri', nu Dios.
 In petinak chubanic ri rayibal la,
 je' jas ri tz'ibtal chwij
 chupam ri wuj re ri Pixab,”

—xcha ri'. ⁸Nabe cubij chi ri Dios man cäkaj tä c'u chuwäch ri sipanic quech tak awaj, man craj tä c'u ri awaj ri queporox chuwäch, ri quejach che resaxic ri mac, pune c'u takaninak ri Pixab chi je wa' cäbanic. ⁹Te c'u ri' cubij: “In c'olic ri', nu Dios, in petinak chubanic ri rayibal la,” —cächa'. Quel cubij wa' chi ri Dios xresaj ri sipanic quech awaj, xucoj c'u ru cämical ri Cristo che sipanic chuq'uexwäch wa'. ¹⁰Ri Dios xujutas chrij ronojel u wäch etzelal rumal chi ri Cristo xuban ru rayibal ri Are' aretak xa jumul xujach rib che sipanic cho ri Are'.

¹¹Ronojel sacerdote aj Israel coc che patäninic ronojel k'ij. Q'uia mul c'ut xak tajin wi queucämisaj awaj che qui sipaxic cho ri Dios, pune we ri' man quecowin taj quequesaj ri mac. ¹²Are c'u ri Jesucristo xa jumul xujach jun sipanic cho ri Dios ri xak xuwi wa' rajwaxic che resaxic ri mac pa tak ri k'ij ri junab ri quepetic. Te c'u ri' xt'uuyi pa ru wiquiäk'ab ri Dios. ¹³Xak reye'm chic chila' chi cäyi' che chi cäch'acanic, cätakan c'u pa qui wi' conojel ri cäca'n qui c'ulel che. ¹⁴Je ri', rumal chi ru' ri jun sipanic ri xyi' cho ri Dios xubano chi man c'o tä chi jas rajwaxic chque ri winak ri tajin quesax chrij ronojel u wäch etzelal. ¹⁵Ri Lok'alaj Espiritu cujiquba u bixic wa' chke.^h Nabe c'ut cubij:

^h 10:15 Are ri Lok'alaj Espiritu ri xuya ru Tzij ri Dios che tak ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios ojer.

¹⁶Ri trato ri quinban na cuc'
 pa tak ri k'ij ri quepe na
 are wa', cubij ri Kajaw Dios:
 Quinya na ri nu pixab
 pa tak ri canima',
 quintz'ibaj na wa'
 pa tak ri qui chomabal,
 —cächa'. ¹⁷Te ri' cubij:
 Man c'o tä jubik' ri qui mac
 ri cäna'taj chi na chwe.
 Je ri' xukuje' ri etzelal ri ca'nom,
 —cächa'. ¹⁸Je c'u ri', aretak e sachtajinak chi conojel tak ri ka mac, man
 rajwaxic tä chi ri' queyi' niq'uiaj sipanic chic cho ri Dios che resaxic ri
 mac.

Rajwaxic chi kujoc cho ri Dios

¹⁹Rumal ri', kachalal, mäkaxej ba' kib. Cämíc c'ut cuya' kujoc pa ri
 C'olibal ri Sibalaj Lok' na rumal ru quiq'uel ri Jesucristo. ²⁰Cäkac'am
 bi ri c'ac' be, ri be ri kujuc'am bi pa ri c'aslemal. Are wa' ri xujak
 chkawäch aretak xjisjob ri tasbal u pam ri rachoch Dios. Are quel cubij
 wa' chi rumal ru cuerpo ri Jesús cuya' cujoquic. ²¹Ri Jesús are nimalaj
 ka sacerdote ri cätakan puwi' ri rachoch Dios. ²²Rumal ri' rajwaxic
 kujoc cho ri Dios ruc' jicomalaj kanima' ri man c'o tä wi etzelal. Kas c'u
 kujcojon che, man cuban tä quieb ka c'ux. Ri Are' c'ut u banom ch'ajch'oj
 che ri kanima' rech man cäkana' taj chi c'o ka mac, ch'ajom chi c'ut ri ka
 cuerpo ruc' sak joron. ²³Katakej ba' ri ka cojoníc chrij ri cu'l wi ka c'ux,
 mäkaq'uexo, rumal chi ri Dios kas cuban na ri xuchi'j chke. ²⁴Xukuje'
 rajwaxic cäkatzucuj u to'ic kib ri jun ruc' ri jun chic rech lok' cäkil kib,
 cäka'n c'u ri utzil chque conojel. ²⁵Mäkaya ba' can ru mulixic kib, jas ri
 cäca'n jujun ri xa c'amaninac chque, xane kawalijisaj ri kanima' chbil tak
 kib, más na cämíc rumal chi ketam chi nakaj chic c'o wi ri k'ij ri cäpe ri
 Kajaw Jesús.

²⁶We cäkatzucuj u banic ri mac aretak ya ketam chi ri kas tzij, man
 c'o tä chi jun sipanic chic ri cuya' cäyi' cho ri Dios che resaxic ri ka mac.
²⁷Xane xuwi cäkayej ri xibibalalaj k'ij aretak cäk'at tzij pa qui wi' ri
 winak, xukuje' ri nimalaj k'ak' ri queuporoj na ri cäca'n qui c'ulele che
 ri Dios. ²⁸Ri winak ri man cunimaj tä ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka mam
 Moisés, ri e c'o c'u quieb o we ne oxib ri quek'alajisanic chi kas c'o u mac,
 cäk'at na tzij puwi' ri winak ri' chi cäcämisaxic. Man cätok'obisax tä c'u
 na u wäch. ²⁹We je ri', za mat quichomaj ix chi sibalaj takalic cäc'äjisax
 na qui wäch wa' jachin tak ri xa cäquetzelaj u wäch ru C'ojol ri Dios, tzel
 c'u cäquil wi ru quiq'uel, xukuje' cäquiyok' ri Lok'alaj Espíritu rech ri

Dios ri cutok'obisaj qui wäch? iJe!, je ri! Ri quic' ri' are wa' ri cujiquiba ri c'ac'trato, ruc' c'u wa' quetastaj ri winak chrij ronojel u wäch etzelal. ³⁰Ketam c'ut chi ri Kajaw Dios u bim: “In quinyo'w na ri c'äjisabal wächaj, in quitojow na ri rajil u q'uexel ri c'äx ri xbanic,” —xcha'. Xukuje' cubij pa ru Lok' Pixab: “Ri Kajaw Dios cuk'at na tzij pa qui wi' ri winak ri e rech ri Are!,” —cächa'. ³¹iSibalaj c'äx c'ut we jun winak cuyac royowal ri c'aslic Dios, cäkaj c'u pu k'ab ri Are!

³²Chena'taj ba' chiwe ri ojer tak k'ij aretak c'ä mäja' naj xixcojon che ru Tzij ri Dios, ri je' ta ne jun sakil wa' pa ri i c'aslemal. Ruc' c'u nimalaj paciencia xich'ij ri nimalaj c'äx ri xpe pi wi'. ³³Jujun c'u chiwe xixyok'ic, xban c'u c'äx chiwe chquiwäch conojel ri winak. Jujun chic chiwe xeito' ri tajin cäquirik c'äx. Rumal c'u ri' xirik iwe ri c'äx ri xquirik ri e are'. ³⁴Ri ix xitok'obisaj qui wäch ri xec'oji pa tak che'. Pune c'u xmaj ri jastak iwe, ruc' quicotemal xicuyu rumal chi iwetam chi c'o jun iwechbal ri utz na chila' chicaj ri man c'o tä u q'uisic. ³⁵Mixbison ba', xane chicu'ba i c'ux chrij ri Dios rumal chi we je ri' quibano, nim na ri tojbal ri cäya'taj na chiwe. ³⁶Ri ix rajwaxic quichajij paciencia chubanic ru rayibal ri Dios, xukuje' churikic ri xuchi'j ri Are' chi cuya na chiwe. ³⁷Ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic cubij:

Xa jubik' craj chi
cäpe na ri Jun ri rajwaxic cäpetic,
man cäbeytaj tä c'u na,
—cächa'.

³⁸Ri winak ri jicom ranima'
cho ri Dios cäc'asi na
rumal chi cäcojonc.
We c'u cätzelej chrij,
man cäquicot tä ri wanima' ruc',
—cächa'. ³⁹Are c'u ri uj man uj jun tä cuc' ri niq'uiaj ri xa quetzelej chquij, cäsach c'u qui wäch, xane ri uj, uj jun cuc' ri quecojonc. Je ri' cäkarik ru tobanic ri Dios, cuje'asi c'u na.

Waral cäkil wi jas ri' ri cojonc

11 ¹Ri cojonc are ri u jiquibaxic ka c'ux chi kas tzij cäya'taj na chke jas ri keye'm. Xukuje', pune man cäkil tä u wäch ri keye'm, cäkacoj pa kanima' chi kas c'olic. ²Ri ka mam ojer kas xecojonc. Rumal ri' ri Dios utz xril wi ri qui c'aslemal.

³Rumal ri cojonc ketam chi ri Dios ruc' ru tzij xuban ri uwächulew, ri caj, ri k'ij, ri ic', xukuje' ri ch'imil. Je ri' chi ri man queilitaj taj, are xbambex que conojel ri quekil cämec.

⁴Rumal ri cojonc ri ka mam Abel xuya jun sipanic cho ri Dios ri utz na chuwäch ri sipanic ri xuya ri Caín. Rumal ri' xk'alajisax rumal ri Dios

chi jicom ranima' ri ka mam Abel, xuc'amowaj c'u ru sipanic. Je ri', pune cämīnak chic ri ka mam Abel, je' ta ne chi tajin cätzījon na cämīc rumal chi xcojonīc.

⁵Rumal ri cojonīc ri ka mam Enoc xc'am bi chicaj, man xril tā c'u u wäch ri cämīcal. Man xriktaj tā chic rumal chi xc'am bi rumal ri Dios. Ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic cubij chi aretak mājok cäc'am bi ri ka mam Enoc, ri Dios xquicot ruc' ru c'aslemal ri are'. ⁶We man kas cujcojonīc, ri ka c'aslemal man cākaj tā ri' cho ri Dios. Je ri', rumal chi jachin ri craj coc cho ri Dios rajwaxic ri' cucojo chi kas c'olic, xukuje' chi ri Are' cuban ri utzil chque ri quetzucun che.

⁷Rumal ri cojonīc ri ka mam Noé xniman che ri Dios aretak xbix che chi c'o jas ri cäc'ulmataj na pune c'u mäja' quilītajic. Xkaj c'u chubanic ri arca che qui to'ic ri e c'o pa rachoch chuwäch ri c'äx ri cäpe na. Rumal ru cojonīc xuk'at tzij pa qui wi' ri niq'uiaj winak chic chi cäc'äjī sax qui wäch. Xk'alajī sax c'u rumal ri Dios chi jicom ranima' rumal chi xcojonīc.

⁸Rumal ri cojonīc ri ka mam Abraham xnīmanīc aretak xsiq'ui x rumal ri Dios, xe' c'u pa ri ulew ri xyi' che rumal ri Dios che rechbal. Xe'c, xel bi pa ru tinimit, man retam tā c'ut jawīje' chi' copan wi. ⁹Rumal chi kas xcojon ri ka mam Abraham, xc'oji chila' pa ri ulew ri' ri xchi'x che rumal ri Dios, je' ta ne chi are jun estranjer winak. Xak pa tak carpa xc'oji wi. Je' c'u xuban ri ka mam Isaac, ri ka mam Jacob ri xukuje' xchi'x chque rumal ri Dios jas ri xubij che ri ka mam Abraham. ¹⁰Je ri', rumal chi ri ka mam Abraham xcu'bi u c'ux chi copan na pa ri jun tinimit ri man cäsach tā u wäch, ri xuchomaj u banic ri Dios, ri xukuje' Are' xyacowīc.

¹¹Rumal ri cojonīc ri ka mam Sara, pune ri are' man c'o tā ral quec'ojī'c, xyi' c'u u chuk'ab rumal ri Dios rech cäc'ojī ral pune nim winak chic. Je ri' xril u wäch jun ral ala, rumal chi xucojo chi ri Dios cubano jas ri xubij che. ¹²Je ri' ri ka mam Abraham, pune xa jubīk' man cäcämīc, e q'uia c'u ri rachalaxīc ri xil na qui wäch, ri je' qui q'ual jas ri ch'īmīl ri e c'o chicaj, je' jas ri senyāb ri c'o chuchi' ri mar ri man c'o tā jun cäcowīn che cajīlaxīc.

¹³Conojel wa' we winak ri' xecämīc. Man xquirīk tā c'u bic jas ri xuchi'lj ri Dios chque. Rumal c'u rech chi kas xecojonīc, je' ta ne chi tajin cäquīl apan wa' chi naj, xquicojo chi c'olic, xequicot c'u chuchomaxīc ri xchi'x chque. Xquīk'alajī saj c'ut chi ri e are' xak e estranjerab, xak e oc'owel cho we uwächulew. ¹⁴Ri winak ri cäquībij chi xak e oc'owel cho we uwächulew, kas k'alaj wa' chi xa tajin cäquītzucuj na ri kas qui tinimit. ¹⁵We ta are tajin cäquīchomaj apan ri ulew ri xebel wi lok, xecowīn ta ri' xetzelej jela'. ¹⁶Man je' tā c'ut, xane ri e are' cäcāj jun qui tinimit ri utz na, are c'u wa' ri tinimit ri c'o chila' chicaj. Rumal ri' ri Dios man cäq'ui x taj aretak cäbīx che chi are qui Dios ri winak ri', rumal chi u banom u banic jun tinimit ri cuya na chque.

¹⁷Rumal ri cojoníc ri ka mam Abraham xuc'am bi ri Isaac ru c'ojol chuya'ic che sipanic cho ri Dios aretak ri Dios xuta' wa' che. Pune xak xuwi wa' u c'ojol c'olic man xuban tä quieb u c'ux chuya'ic ri are' che sipanic, pune ta ne ri Dios xuchi'j che: ¹⁸“Rumal ri a c'ojol, ri Isaac, quil na qui wäch ri awachalaxíc,” —xcha ri' che. ¹⁹Ri ka mam Abraham kas xucojo chi ri Dios cäcowinic queuc'astajisaj ri cäminakib. Chuwäch ri are' c'ut, je' ta ne xcäm na ru c'ojol, te c'u ri' xc'astaj chic chquixol ri cäminakib, xc'oji chi na ruc'.

²⁰Rumal ri cojoníc ri ka mam Isaac xuchi'j che ri a Jacob xukuje' che ri a Esaú chi quetewchix na pa tak ri k'ij ri junab ri quepe na. ²¹Rumal ri cojoníc ri ka mam Jacob aretak xa jubik' man cäcämíc, xuchi'j chque ri u c'ojol ri a José chquijujunal chi quetewchix na pa tak ri k'ij ri junab ri quepetic. Xuk'ijilaj ri Dios xutok'aj c'u rib che ru tza'm ru ch'imiy. ²²Rumal ri cojoníc ri ka mam José aretak xa jubik' man cäcämíc, xubij canok chi cäpe na ri k'ij aretak quebel na bi ri winak aj Israel pa Egipto. Xukuje' xubij canok jas ri cäban na che ru bakil.

²³Rumal ri cojoníc ri a Moisés, aretak xil u wäch, oxib ic' xc'u' na cumal ru nan u tat. Je ri', rumal chi xquilo chi are jun ac'al je'lic. Man xquixej tä c'u quib, xane man xquinimaj tä ri takanic ri xuya ri nim takanel chi rajwaxíc cäquicämísaj ri ac'al. ²⁴Rumal ri cojoníc ri a Moisés aretak nim ala chic, man xraj taj xuban u nan che ru mia'l ri nim takanel pa Egipto. ²⁵Xane ri are' más je'l na xril ru rikic c'äx cuc' ri winak ri e rech ri Dios chuq'uexwäch ri cäquicot na quieb oxib k'ij chubanic ri mac ri je'l cäquil wi ri niq'uiaj winak chic. ²⁶Are xuban u k'inomal che ri c'äxc'ol ri xuriko rumal ru patänixíc ri Cristo, chuq'uexwäch ri qui k'inomal ri winak aj Egipto. Je ri', rumal chi tajin cuchomaj apan ri tojbal ri cäyi' na che rumal ri Dios. ²⁷Rumal ri cojoníc ri ka mam Moisés xel bi pa Egipto. Man xuxej tä rib chuwäch ri royowal ri nim takanel, man xuban tä c'u quieb u c'ux rumal chi je' ta ne tajin cäril apan ri Dios ri man quilítaj taj.

²⁸Rumal ri cojoníc ri ka mam Moisés xuchap lok u banic ri nimak'ij Pascua,ⁱ aretak xtakanic chi cächicox quic' chuchi' tak ri ja. Je' xca'n ri winak aj Israel wa' rech ri ángel re ri cämical man queucämísaj tä ri nabeal tak qui c'ojol. ²⁹Rumal ri cojoníc xek'ax ri winak aj Israel pa ri nimalaj ja' rech ri Quiäk Mar, je' ta ne chi pa chakil'j ulew xek'ax wi. Aretak c'ut ri winak aj Egipto je' xcaj xek'axíc, xejik' can ri e are' pa ri mar.

³⁰Rumal ri cojoníc xetzak ri pimak tak tapya ri e c'o chrij ri tinimit Jericó, aretak e bininac chi wukub k'ij ri winak aj Israel chrij. ³¹Rumal ri cojoníc ri Rahab ri ixok ri queuch'abej achijab man xcäm tä junam

ⁱ 11:28 “Pascua”: Chawila' ri San Mateo 26:2, nota.

cuc' ri winak ri man xeniman tä che ri Dios, rumal chi utz xuban che qui c'ulaxic ri achijab aj Israel ri e takom bi che rilic ri tinimit.

³²¿Jas chi c'u ri quinbij na? Xa c'u man cuban tä ri k'ij chutzijoxic ri' ri xuban ri ka mam Gedeón, ri ka mam Barac, ri ka mam Sansón, ri ka mam Jefté, ri ka mam David, ri ka mam Samuel xukuje' ri xca'n ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios. ³³Rumal ri cojoníc ri e are' xequich'ac tak tinimit, utz xca'n chuk'atic tzij, xya'taj c'u chque ri tobanic ri xuchi'lj ri Dios. Xquitz'apíj c'u u pa qui chi' tak ri coj. ³⁴Xquichup nimak tak k'ak', xa jubik' c'u man xecämí sax tä cumal winak ri c'o espada pa qui k'ab. Ri man c'o tä qui chuk'ab xyi' ri qui chuk'ab. Te c'u ri' sibalaj xech'acan pa ri ch'oj, xequich'ac c'u ri soldados ri e takom bic cumal ri qui c'ulel. ³⁵E c'o c'u ixokib ri xquil chi na qui wäch ri qui cämínakib rumal chi xec'astaj chi na chquixol ri cämínakib.

Niq'uiáj winak chic xban c'äx chque, xecämí saxic, man xquic'am tä c'u ri torbal que. Je ri' xca'no rech cäquirik jun c'aslemal ri utz na aretak quec'astaj na chquixol ri cämínakib. ³⁶Niq'uiáj chic xesax qui q'uixbal, xech'ay c'ut. Man xuwi tä wa', xane xukuje' xeyut ruc' tikom tak ch'ich', xeocsax c'u pa che'. ³⁷Xecämí sax chabaj, xek'at che sierra, xban quieb chque, xban c'u q'uia u wäch c'äx chque che rilic we kas e cojonelab, xukuje' e c'o ri xecämí sax ruc' machete. Xexulic, xepakic. Xa qui tz'umal chij xukuje' qui tz'umal q'uisic' xquicoj che catz'íak. E meba', xyac qui bis, xetzé lax c'u qui wäch cumal ri winak. ³⁸Ri winak re ri uwächulew man takal tä chque chi quec'oji we winak ri' cuc'. Xebe' c'u je wa', xebe' je ri' pa tak ri juyub ri quetz'ínowic, pa tak ri c'ache'laj. Xak pa tak pec, xak pa tak ri jul ri e c'o pa tak ri ulew xec'oji wi. ³⁹Conojel wa' we winak ri', pune xilitajic chi utz xca'n pa ri qui c'aslemal rumal ri qui cojoníc, man xquirik tä c'u bic ri xuchi'lj ri Dios chque. ⁴⁰Je ri', rumal chi ri Dios xuchomaj jun tewchibal ri nim na chke uj, rech man xuwi tä ri e are' cäkarik ri utzil ri u chomam ri Are', xane ri uj xukuje' junam cuc'.

Waral cäkil wi chi rajwaxic cujchoman chrij ri

Jesús je' ta ne chi tajín cäkil u wäch

12 ¹Rumal c'u rech chi ri uj sutim kij cumal q'uijalaj winak ri qui k'alajisam ri qui cojoníc, kaya ba' apan jela' ri cuya latz' chke, xukuje' ri mac ri cujuk'atej. Kachajij paciencia pa ri ka binem ri c'o na chkawäch. ²Chujchoman chrij ri Jesús ri cäyo'w chke chi cujcojoníc, cuban c'ut chi kas je' quel na. Ri Are' xuch'íj ri cämical cho ri cruz, man nim tä xril wi wa', pune xel u q'uixbal. Je ri', rumal chi retam chi aretak coc'ow ri c'äx, curik na nimalaj quicotemal. Xt'uuyi c'u pa ru wiquiäk'ab ri Dios chila' chicaj.

³Chixchoman ba' chrij wa' ri c'utbal ri xuya can ri Jesús. Ri Are' xurik nimalaj c'äx pa qui k'ab ri ajmaquib. Je ri' chixchomanok rech man

quixcos tä ix, man quixbison taj, cuban ta c'u quieb i c'ux. ⁴Ri ix c'ut man ix opaninak tä cho ri cämical pa ri ch'oj ri tajin quiban chrij ri mac. ⁵¿A sachinak pa i jolom ri pixbenic ri u yo'm ri Dios chiwe rumal chi ix ralc'ual ri Are'? Je wa' cubij pa ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:

Walc'ual, c'äx mana'
 aretak cäc'äjisax a wäch
 rumal ri Kajaw Dios.
 Xa c'u che a tijoxic wa'.
 Matbisonic aretak catuyajo.

⁶Je ri', rumal chi ri Kajaw Dios
 cuc'äjisaj u wäch
 jachin ri lok' cäril wi,
 cuyaj c'u na jachin ri cuc'am
 che ralc'ual,

—cächa'. ⁷Chich'ija ba' ix aretak ri Dios cuc'äjisaj i wäch, rumal chi are c'utbal chi ri Are' u banom ralc'ual chiwe. Je ri', rumal chi man c'o tä jun alc'ualaxel ri mat cäc'äjisax u wäch rumal ru tat. ⁸Are c'u we ri Dios man cuc'äjisaj tä i wäch, je' jas ri cuban chque conojel ri ralc'ual, xa man kas ix alc'ualaxel tä ri', xane xa man k'alaj tä u wäch ri' jachin ri i tat. ⁹Nabe canok, aretak uj ac'alab na, ri ka nan ka tat waral cho we uwächulew xquic'äjisaj ka wäch. Nim c'ut xekil wi. ¿A mat utz na ri' we ta cäkaya kib pa nimaxic che ri ka Tat ri c'o chila' chicaj rech c'o ri ka c'aslemal? iJe', je ri'! ¹⁰Ri ka nan ka tat waral cho ruwächulew xquic'äjisaj ka wäch quieb oxib junab jas ri utz xquil wi ri e are' rech utz cujel pa we c'aslemal ri' ri xa cäq'uisic. Are c'u ri Dios cuc'äjisaj ka wäch rech kas utz cujelic, che ka tasic chrij ri etzelal, je' jas ri Are' tastal chrij ronojel u wäch etzelal. ¹¹Kas tzij c'ut chi aretak cäc'äjisax ka wäch man c'o tä jumul ri' ri xa ta cujquicotic, xane xa c'äx cäkana'. Pune je ri', we c'u rumal chi cäc'äjisax ka wäch cäketamaj u banic ri jicomal pa ri ka c'aslemal, cäka'n na ronojel u wäch utzil ri', cuxlan c'u na ri kanima'.

Waral cäkil wi ri c'äx ri curik jun we cäretzelaj u wäch ru tok'ob ri Dios

¹²Je c'u ri', mixbison ba', muban quieb i c'ux je' ta ne chi xa cosinak ri i k'ab, siquirinak c'u ri iwakan. ¹³Are chitzucuj ri be ri jicom rech chila' quixbin wi. Je ri' rech ri jun ri cuban quieb u c'ux, ri xak cäbisonic, cäquicot na, junam jas ri jun winak ri u banom c'äx ri rakan cutzir na, man cuban tä chi c'äx.

¹⁴Chicojo i chuk'ab rech c'o utzil chixol nimalaj iwonojel. Chitasa iwib chrij ronojel u wäch etzelal, rumal chi we man ch'ajch'oj ru c'aslemal jun cho ri Dios, man cäril tä ri' u wäch ri Kajaw Jesús. ¹⁵Chiwila iwib rech c'o ne jun chiwe ri mat curik ri nimalaj u tok'ob ri Dios. C'o ne jun chiwe mubano je' jas jun itzel tico'n ri cuya latz', ri cuban c'äx chque conojel ri

niq'uiaj tico'n chic. ¹⁶C'o ba' jun chiwe je' mubano xa jas ri cäca'n ri tz'i' ri xak cäquirik quib, man c'o tä qui pixab, o cuban na ri äwas u banic, jas ri xuban ri Esaú ri xa rumal jun riquil xuc'ayij ri tewchibal ri ya'tal che ri nabeal ala. ¹⁷Iwetam c'u ix chi te ri' aretak ri Esaú xraj xteuwchixic, man xcowin tä chi ru tat xutewchij. Pune sibalaj xok' ri Esaú, man xurik tä chi ri are' jas xuban chuq'uexic ri xbantaj rumal.

¹⁸Ri ix man ix opaninak taj cho ri juyub Sinaí u bi' ri kas c'o wi, ri sibalaj cänicowic, ri c'o wi k'ekum, k'ekmuj, xukuje' nimalaj k'ekal jäb, jawije' ri xeopan ri winak aj Israel ojer. ¹⁹Ri ix man i tom tä ru ch'abal ri trompeta, man i tom tä c'u ru ch'abal ri Dios ri xch'aw lok puwi' ri juyub cuc' ri winak. Ri xetow ru ch'abal ri Dios xquita' tok'ob chi mech'abex chic. ²⁰Je ri', rumal chi sibalaj xquixej quib aretak xquita' ri takanic ri cubij: “Jachin ri cäpaki lok, pune ta ne xa jun awaj, we cäpaki lok puwi' we juyub ri', cäcämisax na chabaj o cäjut na che lanza,” —cächa'. ²¹iSibalaj xibibal ri xilitajic! Je ri' chi ri ka mam Moisés xubij: “Quinbirbitic rumal chi sibalaj quinxej wib,” —xcha'.

²²Ri ix c'ut ix opaninak cho ri nimalaj juyub Sión, cho ru tinimit ri c'aslic Dios, ri Jerusalén ri c'o chila' chicaj, jawije' e c'o wi q'uia mil ángeles. ²³We ángeles ri' qui mulim quib chuk'ijilaxic ri Dios. Ix opaninak c'u ix cuc' ri ral'c'ual ri Dios ri tz'ibtal ri qui bi' chila' chicaj. Ri ix opaninak cho ri Dios ri K'atal Tzij ri c'o pa qui wi' conojel. I mulim c'u iwib cuc' ri canima' ri utzalaj tak winak ri banom utz che ri qui c'aslemal rumal ri Dios. ²⁴Ri ix c'ut, ix opaninak ruc' ri Jesús ri cojol tzij ri xuban ri c'ac' trato. Are cu'l i c'ux chrij ru quiq'uel ri xuchicoj ri Are'. Are quiq'uel wa' ri cuk'alajisaj ri utz na chuwäch ri cuk'alajisaj ru quiq'uel ri ka mam Abel.

²⁵Chiwila ba' iwib, miwetzelay u wäch ri Jun ri tajin cäch'awic, xane chitatabej. Man c'o tä jun chque ri winak aj Israel ri xcowinic xuto' rib aretak xquetzelaj u wäch ri Dios ri xcupixbaj waral cho we uwächulew rumal ri ka mam Moisés. We je ri', ¿a cujcowin ne lo uj cäkato' kib we cäketzelaj u wäch ri Jun ri cujupixbaj lok chila' chicaj? iMan cujcowin taj! ²⁶Ru ch'abal ri Dios ri xtataj pa ri ojer tak k'ij xuyacya' ruwächulew. Cämíc c'ut cubij ri Dios: “Jumul chic man xuwi tä chi ruwächulew quinyacya', xane xukuje' ri caj,” —cächa'. ²⁷Aretak cubij “jumul chic”, quel cubij wa' chi ri Dios cusach na qui wäch ri jastak ri e u banom ri cuya' queslabic, cäcanaj c'u na canok ri man cuya' taj cäslabisaxic. ²⁸Ru takanic ri Dios ri cäpe na pa ka wi', man c'o tä jun cäcowinic quelsanic. Rumal ri', kaya ba' maltioxinic che ri Dios, kak'ijilaj c'ut. Kaxej ba' kib chuwäch, nim c'u kila wi. Are c'u wa' ri cäkaj chuwäch ri Are'. ²⁹Je ri', rumal chi ri ka Dios are je' jas jun k'ak' ri cusach u wäch ronojel.

**Waral cäkil wi ri rajwaxic cäka'n uj, ri uj
cojonelab, rech cäquicot ranima' ri Dios**

13 ¹Kachalal, chitakej u banic ri tajin quibano, quiwaj iwib ri jun ruc' ri jun chic rumal chi iwachalal iwib. ²Mäsach ba' pa i jolom

ru banic utzil chque ri winak ri queopan cho iwachoch. E c'o c'u jujun ri rumal ri u banic ri utzil ri', xequic'ulaj ángeles cho ri cachoch, man xquich'ob tä c'ut.

³Chena'taj chiwe ri e c'o pa tak che', je' ta ne chi ri ix xukuje' ix c'o pa che' junam cuc'. Chichomaj qui wäch ri tajin cäban c'äx chque, je' ta ne chi ix ri' ri tajin quirik c'äx junam jas ri e are'.

⁴Nim chiwila wi ri c'ulanem nimalaj iwonojel. Ri ixok me' chi ruc' jun achi chic, ri achi c'ut me' chi ruc' jun ixok chic. Ri Dios c'ut cuk'at na tzij pa qui wi' jachin tak ri je' cäca'no jas ri cäca'n ri tz'i' ri xak cäquirik quib, man c'o tä qui pixab, xukuje' cuk'at na tzij pa qui wi' ri cäca'n ri nimalaj mac ri äwas u banic ruc' ri rixokil o ri rachajil jun winak chic.

⁵Mirayij u wäch ri puak, xane chixquicot ruc' jampa' ri c'o iwuc' rumal chi ri Dios u bim: “Man catinya tä canok. Man catinwonoba tä c'u canok,” —xcha'. ⁶Je ri' man rajwaxic taj cäkaxej kib, cuya' c'ut cäkabij:

Ri Kajaw Dios are' quinto'wic,
man quinxej tä c'u wib
chuwäch ri cäcowin jun winak
cubano chubanic c'äx chwe,

—cujcha na.

⁷Chena'taj chiwe ri c'amal tak i be ojer, ri xquitzijoj ru Lok' Pixab ri Dios chiwe. Chixchoman chrij ronojel ri utzil ri qui banom petinak lok pa ri qui c'aslemal. Jas ri xca'n ri e are' xecojonc, je' c'u chibana ix.

⁸Ri Jesucristo xak je' u wäch. Are c'o ojer, are c'o cämíc, are cäc'oji na pa tak ri k'ij ri junab ri quepe na. ⁹Xak mixsubtaj cumal winak ri cäquic'ut jule' tak tijonic chic ri jalan chi wi. Are utz na we cäkajiquiba ri kanima' chrij ri nimalaj u tok'ob ri Dios, man chrij tak tä ri takanic ri xuwi cäquibij jas u wäch ri cätijic. We jalajoj tak takanic ri' man c'o tä cätob wi chque ri tajin cäquinimaj wa'.

¹⁰Ri uj c'o jun ka sipanic ri jalan chi wi ri yo'm cho ri Dios ri man ya'tal taj cäquitij que ri sacerdotes ri quepatänin pa ri rachoch Dios. ¹¹Ri qui nimal sacerdotes aj Israel cuc'am bi ri qui quiq'uel ri awaj pa ri C'olibal ri Sibalaj Lok' na, cuya c'u wa' che sipanic cho ri Dios che resaxic ri mac. Are c'u ri qui cuerpo ri awaj ri' queporox chrij ri tinimit. ¹²Je c'u ri' xuban ri Jesús. Ri Are' xcämisax chrij ri tinimit chubanic ch'ajch'oj che ri canima' ri winak cho ri Dios ruc' ru quiq'uel ri Are'. ¹³Chujel ba' apan ruc' ri Jesús chrij ri tinimit rech cäkarik ke uj ri q'uixbal ri xurik ri Are'. ¹⁴Waral c'ut cho we uwächulew man c'o tä jun ka tinimit ri man cäsach tä u wäch, xane are keye'm ri ka tinimit ri cäc'oji na. ¹⁵Rumal ri' rajwaxic ba' kaya u k'ij ri Dios amak'el rumal ri Jesucristo. Ri ya'bal u k'ij ri Dios ri cäkaya', are wa' sipanic ri rajwaxic cäkaya cho ri Are'. iKaya ba' u k'ij ruc' ri tzij ri cäpe pa kanima'! ¹⁶Xukuje' mäсах pa i jolom ru banic ronojel u wäch utzil, xukuje' ri qui to'ic niq'uiaj chic ruc' jampa' ri c'o iwuc'. Are c'u tak wa' ri sipanic ri cäkaj cho ri Dios.

¹⁷Chixniman chque ri c'amal tak i be, chiya iwib pa takic chque. Je ri', rumal chi ri e are' queboc il che ri iwanima', quetam c'ut chi cäquijach na cuenta cho ri Dios. Chibana wa' rech ri e are' quechacun ruc' quicotemal, man c'o tä c'äx cäquina' pa canima' chiwij. We man je ri', ri ix xukuje' man c'o tä quich'ac na.

¹⁸Chibana orar pa ka wi'. Ri uj c'ut kas ketam chi man c'o tä c'äx cäkana' pa kanima'. Je ri', rumal chi cäkaj cäka'n ri utz pa ronojel ri cäka'no. ¹⁹Sibalaj quinta' tok'ob chiwe chi quiban orar pa nu wi', rech ri Dios cuya chwe chi quinopan chi na iwuc' jumul chic chanim.

**Ri xtz'iban we wuj ri' cuya rutzil qui wäch ri
cojonelab, cuta' ru tewchibal ri Dios pa qui wi'**

²⁰Ri Dios ri cubano chi cuxlan ri kanima' xuc'astajisaj ri Kajaw Jesucristo chquixol ri cäminakib. Ri Jesucristo are ri nimalaj Ajyuk' ri queuchajij ru chij. Xujiquiba c'u ri trato ri man c'o tä u q'uisic ruc' ru quiq'uel. ²¹Are ta ri Dios cuya chiwe ronojel ri rajwaxic chubanic ri utz pa ri i c'aslemal rech quixcowinic quiban ru rayibal. Chuban ta c'u na pa ri ka c'aslemal rumal ri Jesucristo jachique ri cubano chi cäquicot ri ranima' ri Are'. iChnimarisax ta ba' u k'ij ri Cristo cämich, xukuje' pa tak ri k'ij ri junab ri quepetic! Amén.

²²Kachalal, quinbochi'n chiwe chi quichajij paciencia chutatabexic we pixbenic ri', xak c'u quieb oxib tzij nu tz'ibam bi chiwe pa we carta. ²³Cwaj chi quiwetamaj chi ri kachalal Timoteo ya xel lok pa che'. We cäpe chanim, que' na wuc' aretak quine' che iwilic.

²⁴Chiya rutzil qui wäch conojel ri c'amal tak i be, xukuje' conojel ri kachalal cojonelab. Ri kachalal aj Italia cäquiya bi rutzil i wäch.

²⁵Are ta ba' ri Dios cätok'obisan i wäch nimalaj iwonojel. Amén.